

УДК 343.98

В. В. Білоус, кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», старший науковий співробітник Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, м. Харків

КРИМІНАЛІСТИЧНІ КОМЕНТАРІ КОДИФІКОВАНИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто проблеми підвищення якості й ефективності правозастосовчої діяльності в умовах розбудови суспільства знань. Сформульовано рекомендації щодо розробки та пропонування судово-слідчій практиці криміналістичних коментарів кодифікованих законодавчих актів на основі впровадження синергетичного підходу та інформаційних технологій.

Ключові слова: суспільство знань, криміналістичні рекомендації, криміналістичні коментарі кодифікованих законодавчих актів, інновації, інформаційні технології.

Показники соціально-психологічного здоров'я суспільства, які щорічно вимірюють фахівці Інституту соціології НАН України, засвідчили той прикрий факт, що всі 20 років незалежності України з 1991 р. по 2011 р. вітчизняний соціум перебуває в стані деморалізації та дестабілізації. Так, індекс аномійної деморалізованості засвідчує, що 80 % населення 1992-го і 67 % 2010-го переживали відчуття розгубленості в атмосфері беззахисності, зневаги законодавчими приписами і правовими нормами. Своєрідний компенсаторний механізм подолання такої деморалізованості відображає так званий індекс цинізму — переважання зневажливого ставлення людей до держави, загальноприйнятих цінностей і оточуючих («вчиняю, як вважаю за потрібне; якщо всім так можна, то чому заборонено мені?»). Якщо 1992 р. цей показник становив 8,8 бала, то 2010 р. — уже 9,6 бала із максимально можливих 14¹. Не в останню чергу це викликано невинувато низьким рівнем забезпечення державою прав і свобод громадян, критичним зниженням рівня до-

¹Рибачук Ю. Цинізм нині у моді // Коментарі. – 26 груд. 2011 – 12 січ. 2012. – С. 27.

віри громадян до різних державних інституцій, зниженням загального рівня правосвідомості, що призвело до щорічного зростання обсягу вчинюваних правопорушень і справ, які перебувають у провадженні різних правозастосовних органів.

Особистість — біосоціальна істота, що має дві сторони: біологічну (живий організм) і соціальну (член суспільства). Тому є неприпустимими як необґрунтована соціалізація людини, так і дослідження особистості виключно як замкненої у собі біологічної індивідуальності¹. Тісний взаємозв'язок і взаємообумовленість цих складових особистості беззастережно необхідно враховувати при дослідженні особливостей сучасної людської діяльності, зокрема професійної юридичної.

Серед об'єктивних чинників, що зумовлюють видозміну стереотипів діяльності сучасної людини, є інформатизація всіх сфер її життєдіяльності й перманентне зростання обсягів інформації. Остання відіграє важливу роль в усіх сферах, тому цілком заслужено ХХІ ст. називають ерою інформації, а сучасний етап розвитку цивілізації — інформаційним суспільством.

Сьогодні вже понад 2,1 млрд жителів Землі, серед яких і 17 млн наших співвітчизників², є користувачами Всесвітньої електронної мережі. За даними компанії Cisco, до Інтернету під'єднано вже понад 35 млрд пристроїв. Цілодобове телебачення, необмежений доступ до мережі через персональні комп'ютери й різноманітні мобільні пристрої призвели до того, що сучасна людина щоденно отримує інформації у п'ять разів більше, ніж ще три десятиліття тому. Ще століття тому людині доводилось прочитати в середньому не більше 50 книг протягом усього життя, сучасна ж людина щоденно отримує обсяг інформації, співрозмірний 174 друкованим виданням, і в майбутньому обсяги інформації тільки зростатимуть. Світ вступив в еру петабайта (1 Пб = 1024 Тб і став звичайним числом вимірювання обсягу комп'ютерної пам'яті й обсягу файлів). У світі на даний момент накопичилось 1 200 000 Пб цифрової інформації, що співрозмірно 10⁹ Бібліотек Конгресу США чи стосу DVD-дисків висотою до Місяця. П'ять тисяч Пб становить обсяг усіх слів усіх

¹ Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2008. – 240 с.

² Укр. тиждень. – 2011. – 08. – 14 лип. – С. 9.

мов, які коли-небудь існували у світі, 1 Пб дорівнює 500 млрд сторінок тексту або 13,3 року відео у форматі HDTV. А пам'ять людини здатна вміщувати лише 0,01 Пб інформації¹. Інтернет відкрив доступ до величезної кількості найрізноманітніших даних, однак все частіше нагадує «гігантське звалище інформації»² і потребує невідкладного впорядкування.

Викладене вимагає перегляду традиційних підходів щодо створення, систематизації, передачі й використання інформаційних ресурсів. Особливо в професійному середовищі, адже за висновком учених американського університету Temple, якими досліджувався складний біологічний феномен, коли мозок відмовляється аналізувати великі обсяги інформації, встановлено, що долати інформаційне перенавантаження стає дедалі складніше. Під час вивчення активності мозку учасників експерименту, предметом якого постало дослідження особливостей прийняття рішення при обробці мозком людини зростаючих обсягів інформації, було встановлено, що зі збільшенням обсягу інформації зростала й активність у лобних долях головного мозку, що відповідають за емоції та процес прийняття рішень. Однак, коли потік інформації перевищував розумні межі, волонтери впадали в ступор, робили помилки й обирали не найкращі варіанти вирішення поставлених завдань. Отримуючи занадто багато інформації, група приймала менш конструктивні рішення. Якщо ж у такій ситуації вдавалося зробити вибір, то людина частіше піддавала сумніву його правильність. Зростаючий потік інформації став причиною виникнення нового феномену: перенавантажений мозок стрімко втрачає здатність робити вибір і приймати рішення³. Можливі фатальні наслідки впливу інформаційного перенавантаження на процес ухвалення найбільш відповідальних рішень слідчим, прокурором, захисником чи суддею деталізувати зайве.

Забезпечити стабільний конструктивізм мислення в умовах так званого інформаційного вибуху, на нашу думку, допоможе усвідомлення сутності і можливостей, розробка нових і доведення до досконалості існуючих інформаційних технологій, а також обґрунтоване В. І. Вернадським разом із французькими вченими Едуардом

¹ Фокус. – 2010. – 24 дек. – С. 46.

² Даниленко Л. Попали в сеть // Фокус. – 2011. – 8 июл. – С. 42–44.

³ Седова Я. Тьма знаний // Фокус. – 2011. – 16 сент. – С. 44–47.

Леруа і П'єром Тайяром де Шарденом учення про ноосферу (сферу розуму) як галузь виробництва, уніфікації, архівації, систематизації, поширення й відтворення всього розмаїття позитивних знань, отриманих за участю людського інтелекту; еволюційний етап біосфери, при якому розумова діяльність людей стає вирішальним фактором її розвитку.

Відомий американський філософ, політичний економіст і письменник японського походження Йосіхіро Френсіс Фукуяма (англ. Yoshihiro Francis Fukuyama), пояснюючи причини японського економічного дива та успішність інших соціумів, відзначив: «Японія ніколи не була багатою країною. Багатство будь-якої країни — не золото і корисні поклади, що можуть бути поділені олігархією, а люди. Люди — це найцінніше, що є у будь-якого суспільства»¹. Лі Куан Ю (англ. Lee Kuan Yew або Lee Kwan-Yew; кант. трад. 李光耀), перший прем'єр-міністр Республіки Сінгапур, один із творців сінгапурського «економічного дива», у своїй книзі «Сінгапурська історія: із третього світу в перший», визначаючи чинники, які матимуть вирішальне значення для процвітання держави у XXI ст., зазначив: «Індустріальне суспільство поступається суспільству, заснованому на знаннях, нова лінія поділу пройде у світі між тими, хто володіє знаннями, і тими, у кого вони відсутні. Ми повинні вчитись і стати частиною світу, заснованого на знаннях»².

Сімсон О. Е. пропонує визначити інформаційну технологію як метод (спосіб) пошуку, зберігання, обробки, використання й передачі інформації, а інформацію, що піддається вищеназаним діям завдяки інформаційним технологіям визнати інформаційним ресурсом. Останнім можуть виступати як інформація, так і знання. Результатом застосування інформаційної технології (інформаційним продуктом) теж постають інформація й знання. Знання ж виникають тоді, коли інформаційні ресурси не просто передаються без зміни їх початкового наповнення, а піддаються певній обробці, набуваючи нової сутності. Таку сутність отримує ресурс, коли він зазнав кількісних або якісних змін, що призвело до виникнення синерге-

¹ Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. — М.: АСТ, 2008. — 736 с.

² Лі Куан Ю. Сінгапурська історія: із третього світу в перший. Т. 2. — К.: Вид. О. Капусти, 2011. — 684 с.

тичного ефекту. Синергетика — це науковий напрям, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які утворюються у відкритих системах завдяки інтенсивному (потоковому) обміну речовиною й енергією з навколишнім середовищем в умовах нерівноваги. У таких системах спостерігається узгоджена поведінка підсистем, у результаті чого зростає ступінь їх упорядкованості та зменшується ентропія (самоорганізація)¹.

Наприклад універсальна енциклопедія є зібранням розрізаних даних без будь-якої системи (знання з різних галузей, історичні факти, інформація про відомих осіб тощо). Синергетичний ефект при цьому відсутній, оскільки енциклопедія не може утворювати нове знання. А створена завдяки інформаційній технології база законодавства, що дозволяє не просто отримати документ (нормативно-правовий акт), а й побачити пов'язані з ним документи, отримати відомості про їх прийняття, хронологію внесення до них змін і доповнень тощо, хоча й не утворює новий нормативно-правовий акт, однак уже призводить до певного синергетичного ефекту, коли нове знання виникає завдяки переходу кількості в якість. Максимального синергетичного ефекту, на нашу думку, можна досягнути завдяки доповненню електронної бази законодавства науково-практичними рекомендаціями щодо механізму практичного застосування норм різних галузей законодавства, що перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Це призведе до виникнення нового знання, яке слугуватиме узгодженню дій різних учасників судового процесу (різних підсистем), у результаті чого зростає ступінь упорядкованості їх діяльності. Найвищим рівнем таких наукових розробок і найоптимальнішою формою викладення порад слідчому (судді) слід визнати побудову криміналістичних алгоритмів і програм розслідування (судового розгляду кримінальних справ)².

Зростання злочинності, зміна її форм, виникнення організованої і професійної злочинності потребують підвищення професійної майстерності судово-слідчих працівників, упровадження в практи-

¹ Сімсон О. Е. Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості: Монографія. — К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2006. — 264 с.

² Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції «Криміналістика XXI століття» (25–26 листоп. 2010 р., м. Харків) // Криміналіст першодрукований. — 2010. — № 1. — С. 114.

ку передових досягнень науки¹. У 2004 р. О. Я. Баєв запропонував створити криміналістичний коментар Кримінально-процесуального кодексу². Нагальна потреба розвитку вказаної ідеї шляхом розширення кола законодавчих актів, що вимагають криміналістичного коментування, визначення змісту таких коментарів, а також оптимальних форм їх надання, які б урахували потреби юридичної практики і сучасний рівень науково-технічного прогресу, обумовила обговорення теоретичних основ створення криміналістичних коментарів кодифікованих законодавчих актів під час міжнародної науково-практичної конференції в рамках проекту «Російсько-українські криміналістичні читання на Слобожанщині»³.

Беззаперечно, основним завданням криміналістики була й залишається боротьба зі злочинністю, тому криміналістика в основному обслуговує кримінальне судочинство. Проте криміналістичні рекомендації вже давно активно використовуються в цивільному, господарському, адміністративному судочинстві, провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Так, знання механізму слідоутворення виключно важливе при проведенні оглядів речових і письмових доказів у судових засіданнях; криміналістична систематика необхідна, оскільки багато криміналістично-значущих об'єктів, таких як почерк, документи, різні сліди, досліджуються не тільки у кримінальному, а й в інших видах процесу. Це стосується й судової експертизи, яка активно розвивається в усіх видах судового процесу. Порівняльний аналіз статей КПК, ЦПК, ГПК, КАС і КУпАП у частині, що стосується судової експертизи, показує, що підстави й порядок призначення судової експертизи, права і відпо-

¹ Шепітько В. Ю. Проблеми вищої юридичної освіти: Тези доп. та наук. повідомл. наук.-метод. конф., Харків, 18–19 груд. 2001 р. / За ред. В. В. Комарова. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2002. – С. 79–80.

² Баєв О. Я. Объемы и пределы освещения в курсе криминалистики уголовно-процессуальных вопросов // Криминалистические чтения, посвященные 100-летию со дня рождения профессора Б. И. Шевченко: Тез. выступлений. – М.: МАКС Пресс, 2004. – С. 251–260.

³ Белоус В. В. Проблемы создания криминалистических комментариев к кодифицированным законодательным актам // Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине: Материалы междунар. науч.-практ. конф. в рамках проекта «Российско-украинские криминалистические чтения на Слобожанщине», 25–26 марта 2011 г.: В 2 т. / Отв. ред. И. М. Комаров. – Белгород: Изд-во БелГУ. – 2011. – Т. I. – С. 154–158.

відальність експерта, умови призначення повторних і додаткових експертиз у всіх кодексах достатньо близькі. Для судових експертів, що призначаються в кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному процесі, провадженні у справах про адміністративні правопорушення, окрім спільної процесуальної форми, характерні й загальна методологія, вирішувані завдання, об'єкти дослідження¹. Тому з метою оптимізації взаємодії судового експерта передусім зі слідчим, судом, іншим органом, що призначає експертизу, а також з особами, які можуть ознайомлюватися з висновком експерта чи проводити повторні експертизи, О. М. Моїсєєв пропонує впровадження експертних технологій², призначених для поєднання діяльності судового експерта, слідчого, суду (судді) та інших процесуальних суб'єктів³.

Як справедливо зазначає Т. С. Волчецька, на практиці окрема юридична дисципліна ніколи не використовується ізольовано. Так, у своїй практичній діяльності слідчий ніколи не може в рафінованому вигляді використовувати, наприклад, винятково положення кримінального процесу. Проводячи допит свідка, крім реалізації кримінально-процесуальних норм, слідчий одночасно використовує наукові основи тактики допиту, розроблені криміналістикою, та рекомендації з курсу юридичної психології, а також норми кримінального права, що регулюють відповідальність свідка за дачу завідомо неправдивих показань⁴.

Значну (якщо не більшу) частину доказової інформації у справі суд одержує шляхом заслуховування пояснень сторін, допиту свідків і експертів. Незважаючи на попередження свідків про кри-

¹ Волчецькая Т. С., Хорьков В. Н. Криминалистические аспекты административного расследования // Вестн. криминалистики. – М., 2005. – Вып. 3 (15). – С. 19–24; Россинская Е. Р. Криминалистика и судебная экспертиза: взаимосвязи и разграничения // Криміналіст першодрукований. – 2011. – № 2. – С. 84–93.

² Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування: Монографія. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2011. – 424 с.

³ Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: Учеб.-практ. пособие. – Харьков: Эспада, 2005. – 544 с.

⁴ Волчецькая Т. С. Актуальные проблемы преподавания криминалистики на современном этапе (по материалам анализа зарубежного опыта) // Криміналістика XXI століття: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х.: Право, 2010. – С. 783–787.

мінальну відповідальність за дачу неправдивих свідчень, останні бувають не тільки суперечливими, але й неправдивими. Відповідно перед суддею може виникнути завдання викриття неправди у показаннях як відповідача, так і позивача, свідка, а іноді й експерта. У подібних ситуаціях судді й особи, які розглядають справи про адміністративні правопорушення, повинні володіти криміналістичними тактичними прийомами емоційного й логічного впливу, застосовувати тактичні комбінації. Рекомендації криміналістичної тактики можуть бути досить корисними для представників сторін при вирішенні питань щодо черговості надання доказів, доцільності призначення експертиз, виклику до суду спеціалістів для роз'яснення питань, що мають значення для справи¹. Цей перелік може бути продовжений².

Викладене дозволяє стверджувати, що не можна визнати достатнім для повного задоволення потреб правозастосовної практики створення криміналістичного коментаря, наприклад, тільки Кримінально-процесуального кодексу України, введеного в дію Законом Української РСР від 28.12.1960 р. Наповнення криміналістичними рекомендаціями потребують також: Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 341-III, Кодекс України про адміністративні правопорушення, введений у дію Постановою Верховної Ради УРСР від 07.12.1984 р. № 8074-X, Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV, Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII; Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV; Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV; Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

Визначаючи змістовну сторону криміналістичних коментарів, слід урахувати, що ще наприкінці XIX — на початку XX ст. на теренах колишньої Російської імперії були створені: Судово-фотографічна лабораторія (1893 р.), Кабінети науково-судової екс-

¹ Россинская Е. Р. Современные проблемы криминалистической дидактики // Криміналістика XXI століття: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х.: Право, 2010. – С. 797.

² Россинская Е. Р. О необходимости изучения криминалистики студентами гражданско-правовой и государственно-правовой специализаций // Вестн. криминалистики. – 2008. – Вып. 4 (28). – С. 12–16.

пертизи при прокуратурах Санкт-Петербурзької (1912 р.), Московської, Київської й Одеської (1914 р.) судових палат. Із цим напрямком викладання криміналістики було пов'язане своєрідне «підвищення кваліфікації» практичними працівниками судових і слідчих органів. Уперше відповідне рішення було прийняте на 3'їзді при Міністерстві юстиції, що проходив з 14 по 22 липня 1915 р. у м. Петрограді, на якому обговорювалися питання обов'язкового вивчення кандидатами на суддівські посади науково-практичних прийомів розслідування злочинів¹.

Міжнародною науково-практичною конференцією «Сучасні тенденції розвитку криміналістики і судової експертизи в Росії та Україні» рекомендовано розглядати криміналістику як одну із базових юридичних наук, що є основою професійних юридичних знань, яка здавна відіграє важливу роль у здійсненні правозастосовчої діяльності не тільки у сфері кримінального судочинства, але й в інших видах правозастосування². Адже сьогодні криміналістика є основним провідником досягнень природничих, технічних і гуманітарних наук у сферу судочинства³.

При підготовці криміналістичних рекомендацій у прийнятній для сучасних юристів формі необхідно враховувати актуальну парадигму професійної освіти. Так, у державах Західної Європи, інтегрованих у світове співтовариство відповідно до вимог Болонського процесу, юридичні дисципліни викладають у взаємозалежних однотипних блоках. І якщо на 1–3 курсах студенти вивчають переважно предмети цивільно-правового циклу, то на 4-му курсі їх увага зосереджується на кримінально-правових дисциплінах, коли протягом ряду семестрів методом активного занурення в цикл вони комплексно й послідовно вивчають винятково такі дисципліни, як кримінальне право, кримінологія, кримінально-процесуальне право, юридична

¹ Комаха В. О. Становлення і розвиток судової експертизи та судово-експертних установ на Півдні України. – О.: Юрид. л-ра, 2002. – С. 140.

² Рекомендации Международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине», 25–26 марта 2011 г. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2011. – 10 с.

³ Россинская Е. Р. Современные проблемы криминалистической дидактики // Криміналістика ХХІ століття: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листопада, 2010 р. – Х.: Право, 2010. – С. 795.

психологія, прокурорський нагляд, кримінально-виконавче право, а в деяких спеціалізованих вузах — і криміналістика.

Оскільки система вищої освіти України протягом останніх років реформується відповідно до вимог Болонського процесу, взаємозв'язок юридичних дисциплін одного циклу не повинен перериватися й у правозастосовній практиці. Алгоритм створення й функціонування криміналістичних коментарів кодифікованих законодавчих актів також повинен ґрунтуватися на багатоаспектному активному зануренні в комплекс сучасних напрацювань у досліджуваній галузі знань, суміжних юридичних дисциплінах і міжгалузевих дослідженнях, що набирають сили в сучасній науці.

Варто відзначити, що слідство не завжди адекватно реагує на рекомендації науки і слідча практика достатньо часто просувається протореним шляхом. Причин декілька і одна з них полягає в тому, що нерідко рекомендації надаються в такій складній і заплутаній формі, що вони просто недоступні для розуміння слідчих. В. П. Бахін¹, а вслід за ним і Р. С. Белкін² називають три причини такої ситуації: 1) важкість пошуку і виділення рекомендацій у тексті роботи; 2) неконкретність рекомендацій; 3) складність сприйняття рекомендацій. З метою усунення цих негативних чинників вважаємо за доцільне запропонувати наступне.

У криміналістичному коментарі КК України кримінально-правова характеристика закріплених в Особливій частині злочинів має бути доповнена їх криміналістичною характеристикою з першочерговим акцентуванням уваги на таких її елементах, як: особа злочинця, обстановка, способи, знаряддя й слідова картина злочину.

Криміналістичний коментар положень КПК України, які встановлюють підслідність, повинен містити окремі криміналістичні методики розслідування кожного виду злочинів. При цьому зміст і форма викладення методичного матеріалу має враховувати сферу його реалізації. Тому на відміну від навчальної літератури (підруч-

¹ Бахін В. П. Следственная практика: проблемы изучения и совершенствования. – Киев, 1991. – 236 с.

² Белкин Р. С. Криминалістика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалістики. – М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА – ИНФРА . М), 2001. – 240 с.

ників), де криміналістичні методики можуть бути представлені в описовому вигляді, оскільки їх користувачами є насамперед студенти, у науково-практичному коментарі КПК України, розрахованому на слідчих, прокурорів, захисників, суддів, методика має бути подана у вигляді певних програм розслідування (судового розгляду) чи алгоритмічних схем дій слідчого (судді), тобто у більш лаконічній і доступній для сприйняття і застосування формі¹.

Статті КПК, що регламентують порядок провадження окремих слідчих дій, мають супроводжуватися ситуативно обумовленими багатоваріантними рекомендаціями із криміналістичної тактики. А положення КПК, що визначають порядок призначення, проведення й фіксації результатів провадження слідчих дій, повинні містити детальний опис техніко-криміналістичних засобів, які використовуються для виявлення, дослідження, фіксації й вилучення доказів; інтерактивні проекти (бланки) відповідних процесуальних документів, зразки фототаблиць, масштабних планів, схем і використовуваних при їх складенні умовних позначень.

Положення, які містяться в усіх без винятку кодифікованих законодавчих актах і якими врегульований порядок провадження процесуальних дій, пов'язаних із встановленням механізму слідотворення, потребують рекомендацій щодо криміналістичної тактики їх проведення, підготовки й призначення судових експертиз.

Потужним інструментом створення криміналістичних коментарів може слугувати інтелектуальний потенціал краудсорсингу (від англ. crowd — натовп, source — джерело), що останнім часом набув популярності у зв'язку з розвитком соціальних мереж. Краудсорсинг — використання великої кількості людей, як правило, за допомогою Інтернету для вирішення завдань, що виникають при здійсненні діяльності, основною метою якого є зниження витрат і отримання свіжих ідей. Застосовується для генерування та реалізації ідей, збирання й упорядкування інформації, тестування нових продуктів, просування стартапів (від англ. start-up) новостворених компаній, що володіють, як правило, обмеженими ресурсами і лише розпочинають свою діяльність переважно в галузі інноваційних

¹ Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції «Криміналістика XXI століття» (25–26 листоп. 2010 р., м. Харків) // Криміналіст першодрукований. – 2010. – № 1. – С. 115.

технологій. Серед всесвітньо відомих компаній, що використовують краудсорсинг: Fiat, Starbucks, Nokia, Procter & Gamble, Coca-Cola, Harley-Davidson. Інтернет-ресурсами, заснованими на краудсорсингу, є: Wikipedia, Flickr, Google Map Maker тощо¹.

Форми надання криміналістичних коментарів користувачам інформаційної епохи повинні виходити за рамки традиційних матеріальних носіїв інформації. Їх інструментальною платформою повинні служити автоматизовані робочі місця дізнавача, слідчого, прокурора, захисника, експерта, судді, а теоретичною базою — відомі наукові основи використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі, при підготовці юристів і особливо криміналістів.

Наприклад, сьогодні окремі криміналістичні методики мають різний ступінь розробленості, існують і різні підходи до їх структури та змістового наповнення. Головним чином криміналістичні методики висвітлюються в навчальних та науково-практичних посібниках, підручниках, керівництвах із розслідування злочинів, настільних книгах слідчого, окремих монографіях тощо. Проте криміналістичні знання стають доступнішими для сприйняття, коли вони набувають інформаційної форми: монографії, дисертації, статті чи іншої публікації. Засобом їх подання слугують техніко-криміналістичні засоби — упредметнені криміналістичні знання, різні практичні й методичні керівництва, настанови, інструкції, інформаційно-довідкові системи тощо². Убачається необхідним невідкладне визначення структури, функцій і місця в системі інформаційного забезпечення кримінальних проваджень такої технологічної новації, як Єдиний реєстр досудових розслідувань, створення якого передбачено проектом Кримінально-процесуального кодексу України від 13.01.2012 р. № 9700, що має всі підстави бути прийнятим найближчим часом.

Прогнозується, що 2012 р. розвиватиметься під знаком SoLoMo (Social, Local і Mobile — поєднання соціальної мережі, геолокації і мобільних платформ. Кожне із цих понять уже саме по собі надає сучасній людині велику кількість можливостей, але майбутнє — за їх поєднанням). Вирізняють соціальну (надання можливості пере-

¹ Назарук А. Работает толпа // Фокус. – 2011. – 15 апр. – С. 46–47.

² Шмонин А. В. Методология криминалистической методики: Монография. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 416 с.

бувати в постійному контакті), локальну (у режимі реального часу отримувати детальну інформацію про місце перебування) і мобільну (усе це здійснюється за допомогою мобільного Інтернету, функціями якого оснащено смартфон чи планшетний комп'ютер) складові. Інноваціям притаманно перетворюватися на повсякденну необхідність¹, а нагальні потреби професійної юридичної діяльності вже давно обумовили високу комунікативність останньої як запоруку підвищення її якості та ефективності.

Створення криміналістичних коментарів кодифікованих законодавчих актів із використанням сучасних інформаційних технологій, упорядкований інформаційний обмін професійного юридичного середовища якісними рекомендаціями з практичної реалізації різних положень чинного законодавства дозволить «оживити» букву закону найбільш актуальними криміналістичними розробками, інтегрувати криміналістичні знання не тільки в кримінальне, але й у цивільне, господарське, адміністративне судочинство, провадження у справах про адміністративні правопорушення, підвищити якість і ефективність правозастосовчої і правозахисної діяльності та здолати деморалізацію і дестабілізацію українського суспільства.

Рассмотрены проблемы повышения качества и эффективности правоприменительной деятельности в условиях развития общества знаний. Сформулированы рекомендации по разработке и предложению судебно-следственной практике криминалистических комментариев кодифицированных законодательных актов на основе внедрения синергетического подхода и информационных технологий.

The problems of upgrading and efficiency of law appliance activity are considered in the conditions of development of society of knowledge. Recommendations on development and offering to judicial and investigational practice of criminalistics comments of codified legislative acts are set forth on the basis of introduction of synergetics approach and information technologies.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» ІВПЗ НАПрН України (протокол № 2 від 15 лютого 2012 р.).
Рецензент — доктор юридичних наук, професор
В. Ю. Шенітько.*

¹ Фокус. – 2011. – 29 дек. – С. 38.